

Maer/

forum archivárov

Roč. VII. č. 2

Február 1996

HISTÓRIA JE SVEDECTVOM ČIAS A UČITEĽKOU ŽIVOTA.

(Tullius)

...ABY VŠAK ZO ŠTUDIA HISTÓRIE BOL NEJAKÝ PRVÁKY UŽITOK, LEPŠIE BUDE PODROBNE ŠTUDOVAŤ DEJINY JEDNÉHO NÁRODA, TO, ČO SA VŠEOBECNE UZNÁVA ZA VHODNÉ PRE DOMÁCE DEJINY, ABY TOTIŽ ŽIACI V UTLOM VEKU POZNALI ČINY KRÁĽOV, KTORÝM SÚ PODDANÍ, A ABY POZNALI MINULOSŤ SVOJHO NÁRODA A ZMENY KRÁĽOVSTVA, KTORÉHO OBČANMI RAZ BUDE. BA ČO VIAC, SÚ VÁRJI DOMÁCE DEJINY TAKÉ NEDOSTATOČNÉ, ŽE NEPOSKYTUJÚ PRÍKLADY, KTORÝMI BY SA MILÁDEŽ ZAPŔIHLA K ZACHOVÁVANIU VERNOSTI PANOVNÍKOVI, K LÁSKE A ODDANOSTI VLASTI ČI K INÝM CNOTIAM HODNÝM DOBRÉHO OBČANA? NAORAK, NAŠE DEJINY SÚ TAKÉ BOHATÉ NA PRESLÁVNE A KRÁSNÉ ČINY, ŽE UROBIŤ Z NICH VÝBER A POSKYTNÚŤ HO SKRÁTENE ŠKOLÁM JE VEĽMI ŤAŽKÉ PRE TYCH, KTORÍ LEPŠIE POZNAJÚ HISTORICKÉ DOBY A ČINY A JASNE VIDIA A DŔKLAJÚ SI CHÁPU HODNOTU CNOTÍ...

(Ratio educationis 1806, SPN Bratislava 1988, s. 289, § 42)

ŠTÁTNY OKRESNÝ ARCHÍV BRATISLAVA - vidiek, so sídlom v

Modre

Myslím, že nedokážem na týchto skrátených stránkach podať dejinný prehľad o Štátnom okresnom archíve v Modre, ako to urobili autori v predchádzajúcich číslach. Je to hlavne pre obšírnosť samotného historického vývinu archívu a jeho bohatú

činnosť. Urobím preto aspoň niekoľko sond do jeho dejín.

Dnešný ŠOKA Bratislava - vidiek vznikol 1. júla 1960 zlúčením 3 mestských archívov (Modra, Pezinok, Svätý Jur) a 4 okresných archívov (Bratislava - okolie, Malacky, Pezinok, Senec). Mestá Modra,

Pezinok a Svätý Jur boli do roku 1922 slobodnými kráľovskými mestami a do nového okresu Bratislava - vidiek, sa dostali aj 4 sídla zanikajúcich okresov. Sedem archívov malo sedem archívárov, neskôr šesť - zlúčením okresného a mestského archívu v Pezinku.

A tak nový okresný archív v júli 1960 začínal s piatimi archívármi, riaditeľom a niekoľkými upratovačkami. Prvým povereným riaditeľom tohoto archívu sa stal PhDr. Juraj Pavelek, ale už v roku 1961 menovaným riaditeľom Ján Milan Dubovský.

Dnes má ŠOKA v Modre 8 odborných archívárov (3 vysokoškolákov, 5 stredoškolákov). V pomere k roku 1960 to veru nie je veľa: siedmeho pracovníka získal archív po postavení účelovej budovy v roku 1979 a ôsmeho tuším v roku 1982, keď sa "na úkor" archívu rozšíril vnútorný odbor ONV. Toto miesto sme získali pre archív "hneď po revolúcii" v roku 1989.

Nie je to veľa, keď počet porovnáваме s množstvom a kvalitou archívu - archívnych fondov a služieb. K 1. januáru 1996 má archív 769 archívnych fondov a zbierok, ktoré merajú 4,5 b. km. Podľa starších kritérií je v tomto materiáli vyše 51 000 jednotlívín, z toho vyše 2 300 listín, 38 000 kníh, vyše 300 kusov máp a plánov, do 9 000 kusov pohľadníc a fotografií, 5 kusov zvukových dokumentov a vyše 300 pečatidiel a pečatí. Dôležitejšie archívne dokumenty sú zmikrofilmované na vyše 40 000 poličkach.

Z tohoto množstva je zinventarizovaného 1 281 b. m. písomností, v tom vyše 38 000 jednotlívín.

Sú to suché čísla, ale jasne hovoria. Štátny okresný archív v Modre je jedným z naväčších a materiálom aj najbohatších štátnych okresných archívov na Slovensku.

Výsledky práce kolektívu ŠOKA Modra rukolapne dokumentujú vyhotovené inventáre, katalógy, tématické súpisy. Tie sa tiež už dajú merať na metre. V študovni je pre bádateľov k dispozícii takýchto zväzkov inventárov a katalógov 114, ktoré merajú 4,5 b. m. Originály týchto "archívnych pomôcok" sú v trezore.

Keď prelistujeme evidenciu vyhotovených inventárov archívnych fondov ŠOKA Modra, môžem uviesť, že máme zinventarizované všetky fondy okresných úradov, notárskych úradov, okresných národných výborov, iných okresných inštitúcií, ale aj fondy mestečiek a obcí, cechov, magistrátov slobodných kráľovských miest Modra, Svätý Jur a čiastočne aj Pezinok. Z týchto 3 miest máme 4 zväzky inventárov listín. Inventár Modry má 6 zväzkov, Svätý Jur 4, Pezinok zatiaľ 4. A nie sú to zväzky po desiatich stranách, ale po niekoľkých stovkách, spolu niekoľko tisíc strán.

To je vskutku dobrý informačný aparát k dejinám okresu do roku 1918. A možno ho ešte stále prehľbovať.

Ak sa už chváliť, tak uvediem inventáre osobitnejších archívnych fondov. Hudobná zbierka piaristov vo Svätom Jure a

Podolinci zo 17. - 20. storočia, ktorá má 1036 inventárnych čísel a patrí medzi najväčšie a najštudovanejšie na Slovensku a aj zahraničnými bádateľmi. Štátna učiteľská akadémia v Modre (1870 - 1950), Evanjelické Gymnázium v Modre (1729 - 1870), Ev. a. v. nemecký cirkevný zbor v Modre (1723 - 1939), Zbierka máp a plánov z 18. - 20. st., Kolégium piaristov vo Svätom Jure (1684 - 1949), Slovenský evanjelický zbor v Modre (1672 - 1953), osobné archívy Pavla Šullu, Ing. Fedora Jamnického, zbierka evanjelických tlačí.

Archívne fondy evanjelickej cirkvi v Modre máme len v depozite. V rámci dohody ich archívne spracovávame. Okrem uvedených máme v ŠOKA aj fond Bratislavského seniorátu a evanjelického biskupstva západného dištriktu do r. 1918.

Za uplynulé 2 roky sme odovzdali Odboru archívniectva a spisovej služby MV SR päť zväzkov inventárov s vyše 700 stranami textu.

Bohatstvu archívnych fondov a ich sprístupneniu zodpovedá aj počet bádateľov a študovaných tém. Z evidencií je zrejmé, že sme mávali ročne do 70 - 80 bádateľov, ktorí navštívili ŠOKA ročne do tristokrát. Ešte aj v týchto "preťažkých rokoch" v dôsledku preťaženia správnou agendou (ročne 2000 dožiadaní) si udržujeme bádateľskú "klientelu". Tak v roku 1993 sme mali 74 bádateľov, ktorí vykonali 213 návštev. V roku 1995 evidujeme 65 bádateľov s 265 návštevami.

Za dlhé roky existencie ŠOKA vznikli v archíve desiatky diplomových prác, niekoľko doktorských dizertácií, azda stovky ročníkových a seminárnych prác... A koľko informácií sa tu podalo!

Archív si vybudoval pevné miesto v systéme regionálnej kultúry. Tým miestom neotriasla žiadna politická zmena. Archívu prospieva, že jeden z kolektívu chodí bádať do Vatikánskeho archívu a že výsledky štúdiá prezentuje bohatými súpsmi pre Slovenský historický ústav v Ríme a štúdiami a správami v Slovenskej archivistike. Okresná politická reprezentácia to považuje za svoju česť a vyznamenanie.

Ocenením zástoja i postoja v porevolučnej dobe, je navrhnutie riaditeľa ŠOKA predsedom Biskupskej konferencie Slovenska mons. Rudolfom Balážom z jedného z troch (doc. I. Chalupecký, doc. J. Šimončíč) extemých spolupracovníkov Pápežskej komisie pre kultúrne dedičstvo cirkvi (Pontificia commissione per i beni culturali della Chiesa) v roku 1994. Predseda tejto komisie a Francesco Marchisano návrh akceptoval a tak sa títo členovia pustili do práce a sprístupňovania verejnosti archívneho dedičstva katolíckej cirkvi, predovšetkým biskupských archívov. Na tejto akcii členovia spolupracujú aj s Odborom archívniectva a spisovej služby MV SR.

ŠOKA Modra sa teda môže prezentovať bohatou akvizičnou činnosťou, sústavným sprístupňovaním fondov, ich využívaním a rozvinutou vedeckou, kultúro-osvetovou prácou. V oblasti kultúry je

činnosť archívneho kolektívu prebohatá. Kronikou tejto činnosti sú celoročné správy, vždy takmer 20 - stránkové.

Archív, archívny kolektív si píše svoje dejiny...

Príde čas, keď opäť bude hlavným poslaním ŠOKA práca na sprístupňovaní archívnych fondov a zbierok. Aj na tomto mieste však zastávam názor, že okresné archívy sa nemôžu uzatvárať do seba, v snahe vyúčiť z archívov činnosť vytvárania zbierok drobnej tlače, letákov a plagátov, fotografií a pod. ŠOKA Modra, aby si udržal svoje postavenie, musí zostať otvorený akvizičnej činnosti, vede, kultúre a osvete.

Keď sme v roku 1979 postavili účelovú archívnu budovu v Modre, mal som cieľ, že

raz keď pôjdem do dôchodku, odovzdám nástupcovi dobre vybavený archív a spracované fondy. Žiaľ, tento cieľ je už z časti snom. Plány prístavby ŠOKA z roku 1986 sa dosiaľ nerealizovali, priestory pobočky ŠOKA v Pezinku (1600 b. m.) musíme uvoľniť, náhradné priestory nie sú ideálne. Plán sa mi rúca. Ale predsa! Verím, že s pomocou Odboru archívnictva a spisovej služby MV SR sa môj životný zámer naplní. K budove pribudne vyprojektovaná prístavba na 3,5 b. km. písomností. To veruže bude už archív! Potom mi bude dobre byť emeritným archívárom.

Ján Dubovský

Vznik a činnosť Diplomatického archívu

Vážené kolegyně a Vážení kolegovia,

mojim zámerom je zaslať do Slovenskej archivistiky neskôr širšie koncipovaný článok na túto tému. Keďže som bol však požiadaný o príspevok už teraz, upriamim v ňom Vašu pozornosť len na niektoré aspekty vzniku a činnosti Diplomatického archívu, ktoré sú tak ako pri niektorých súčasne vzniknutých archívoch do istej miery špecifické.

Ide predovšetkým o samotné dôvody a okolnosti vzniku nášho archívu. Pôsobilo tu niekoľko faktorov, z ktorých najdôležitejší, aj keď nepriamy, je zánik starého a vznik nového štátu, teda rozpad ČSFR a vznik

samostatnej SR. Tento, pomene rýchly, často dramatický, neistota a čiastočnú nepripravenosť nepostrádajúci proces, sa v oblasti štátnej správy v skutočnosti skladal z množstva zánikov a vznikov rôznych úradov a organizácií. Jedným z nich bolo aj FMZV.

Na rozdiel od väčšiny ostatných rezortov malo FMZV podobne ako vo väčšine štátov rozsiahly, systematicky budovaný a nesmieme cenný archív.

O to výraznejšie vystupovala úloha tento archív prípadne rozdeliť a vybudovať archív novozakladajúceho sa MZV SR. Žiaľ, bývalé Ministerstvo medzinárodných vzťahov SR vzniknuté po prijatí kompetenčných zákonov v r. 1991, ani

rodiace sa MZV SR (jeseň 1992) nemalo do konca roku 1992 vlastného kvalifikovaného archivára. Táto situácia sa zmenila na prelome r. 1992 a 1993, kedy bol za riaditeľa Informačného odboru MZV SR menovaný, práve sa zo ZÚ Jakarta navrativší Dr. Peter Holásek. Ako absolvent archívniectva pochopil ihneď potrebu založenia vlastného archívu na MZV SR a dokázal ju presadiť vo vedení ministerstva. Tu je potrebné aj oceniť prístup OAS MV SR, ktorý s takýmto postupom počítal, bez odkladu súhlasil so zriadením Diplomatického archívu MZV SR a zaradil ho do kategórie archívov osobitného významu.

Tento netradičný urýchlený vznik archívu bez archívneho materiálu sa však už zakrátko ukázal opodstatneným a dokonca formálne nevyhnutným. To už sa však dostávame k samotnej činnosti archívu. Totiž práve legislatívno-formálny rámec zohral dôležitú úlohu pri v prvom období najdôležitejšej činnosti, spisovej rozluke a archívnej delimitácii z bývalého archívu FMZV.

Ako som už spomenul, na jeseň r. 1992 v rodiacom sa MZV SR nebolo kvalifikovaného archivára. Táto okolnosť nepriaznivo ovplyvnila vlastnú delimitáciu, pretože ako dnes s odstupom času vidíme, práve obdobie do konca r. 1992 bolo rozhodujúcim obdobím tohto procesu v našom rezorte. Treba však povedať, že v týchto, obrazne povedané, hektických týždňoch a mesiacoch, išlo o množstvo hmotne i politicky oveľa dôležitejších vecí a

naviac za situácie, keď vzhľadom na absenciu archivára nemal kto dostatočne dôrazne a odborne pôsobiť pri prebiehajúcich rokovaniach. Nijako však týmto nemienim podceňovať veľký kus práce, ktorý v tej dobe pracovníci rezortu vykonali.

V tejto situácii, ako som už naznačil, bol na MZV SR prijatý prvý archivár a krátko na to bol formálne založený Diplomatický archív.

Za týchto okolností bolo treba vyvinúť značnú snahu, aby boli opäť obnovené rokovania o otvorených otázkach archívu, spisovej rozlučky a knižnice, pri ktorých síce slovenská strana vychádzala už z podstatne horších východných pozícií, avšak obe strany už boli rovnocennými partnermi. Tieto rokovania potom so striedavou intenzitou prebiehali po celý rok 1993, čo sa odrazilo pri podpise záverečného protokolu likvidačných komisií zo dňa 2.6. 1994.

Výsledkom komplikovaných, takmer dvojročných rokovaní je, že bola uspokojivo vyriešená a zabezpečená spisová rozlučka (nevyhnutný predpoklad riadneho chodu MZV SR), rozdelenie knižnice (duplikátmi a finančnou kompenzáciou) a čiastočne zabezpečená delimitácia archívu (prístup do archívu a princíp podľa ktorého, MZV SR dostane v origináloch materiály slovenskej proveniencie). Nepodarilo sa však dohodnúť premiestnenie aspoň niektorého fondu spornej proveniencie a otvorená ostala otázka úhrady vyhotovenia kópií archívnych materiálov, majúcich vzťah ku Slovensku.

Vzhľadom k tomu, že v súlade s provenienčným princípom zostane takmer všetok cenný originálny materiál býv. FMZV (asi 8.000 bm) deponovaný v archíve MZV ČR, zastáva MZV SR názor, že v rámci spravodlivého vyrovania by sa aspoň časť písomností (aspoň 1/3 podľa princípu delenia majetku ČSFR) v kópiách, mala dostať na Slovensko s tým, že ich vyhotovenie uhradí strana, ktorej prípadnú originály, teda MZV ČR.

Slovenská strana bola ochotná od tejto požiadavky ustúpiť v prípade, ak by česká strana na Slovensko odstúpila niektoré z významnejších archívnych fondov nie celkom jasnej proveniencie, v origináloch. Vzhľadom k nekompromisnému postoju českej strany, ktorá túto požiadavku označila za neoprávnenú, zostala otázka otvorená a obe strany ju postúpili na doriešenie splnomocnencom vlád pre delenie majetku.

Možno sa niekomu bude zdať, že som otázkam delenia bývalého FMZV venoval príliš veľa času, avšak boli to záležitosti, ktoré nás v prvom období najviac trápili a ktoré tvoria dodnes (vzhľadom na nedoriešené otázky) podstatnú časť činnosti archívu. Súčasne by som chcel takouto formou ešte raz apelovať na pracovníkov OASS, s uznaním ich doterajšej snahy, o prípadnú intervenciu z pozície MV SR u AS MV ČR, ktorá by riešenie sporných vecí mohla ovplyvniť.

Samozrejme, že činnosť Diplomatického archívu bola v uvedenom období podstatne rozmanitejšia.

Po prvé musel archív čiastočne zastúpiť činnosť spočiatku neexistujúcej spisovne, a to v rozmanitých prácach spojených so zavedením riadnej spisovej služby na MZV, od vyhotovenia "referátnikov" (zároveň slúžiacich ako spisový obal) a rozličných iných formulárov, cez pomoc v oblasti vyhotovenia interných predpisov, až po viacnásobné školenia väčšinou nových sekretárok - spisových manipulantiok.

Veľký kus práce bol vykonaný i v oblasti predarchívno - legislatívnej. Ako prvé boli podchytené spisovne zastupiteľských úradov SR vo svete (ďalej len ZÚ), aby sa zachránili písomnosti bývalej ČSFR. Vypracovali sme smernice pre skartáciu týchto písomností a v súčasnej dobe už prebieha podľa nich na ZÚ príprava na skartačné konanie. Viac ako 20 ZÚ už zaslalo do archívu na schválenie skartačné návrhy, iné ich práve spisujú. Na niektorých úradoch bolo potrebné vypomôcť priamo na mieste. Išlo predovšetkým o významnejšie európske úrady, na ktorých sme zdedili rozsiahle spisovne. Operatívne náročné bolo riešenie u niektorých zdedených, avšak z hľadiska SR neperspektívnych a preto rušených ZÚ. Niekde sa podarilo písomnosti presťahovať na najbližší ZÚ, inde bolo potrebné aj bez riadnej skartácie písomností ihneď prevziať priamo do archívu MZV SR.

Pre ústredie bol vypracovaný spisový a skartačný poriadok. Na schválenie je pripravený štatút a bádateľský poriadok Diplomatického archívu MZV SR.

Značné úsilie sme venovali prácam na úseku spracovávaní a sprístupňovaní archívneho materiálu.

Bola usporiadaná, prepisuje sa a naplno sa využíva predovšetkým zbierka mikrofišov s 2.700 platnými medzinárodnými bilaterálnymi zmluvami bývalej ČSR, ČSSR a ČSFR, ako je aj postupne dopĺňaná zbierka multilaterálnych zmlúv.

Nemenej sú využívané našimi referentmi, ale i ústrednými orgánmi, úradmi a inštitúciami novozaložené zbierkové fondy originálov bilaterálnych a multilaterálnych medzinárodných zmlúv SR. Vzhľadom na význam a cennosť týchto písomností sme predovšetkým z bezpečnostných dôvodov obišli obvyklý proces (príručná registratúra - spisovňa - skartácia - archív) a zmluvy sú ihneď po podpísaní a po zaregistrovaní medzinárodne právnym odborom, odovzdávané priamo do archívu, kde sú priebežne spracovávané a zaraďované do fondu. Na evidenciu a vyhľadávanie bilaterálnych zmlúv bol vypracovaný vlastný počítačový program. Zmluvy sú podľa neho priebežne spracovávané.

Podobne boli aj založené zbierkové fondy kópií poverovacích listín našich i cudzích titulárov, ako i zbierka listín o uznaní SR. Práca s týmito dokumentami patrí medzi našu najobľúbenejšiu, keďže ide o dokumenty rozmanité, autorsky

pozoruhodné (ministri, premiéri, prezidenti, kráľi a pod.) a mimoriadne pekne vyhotovené*.

Roztriedený a čiastočne usporiadaný bol aj fond Čsl.-maďarskej komisie pre hraničné vody, delimitovaný z bývalého archívu FMZV.

Do povedomia širšej verejnosti sa archív dostáva predovšetkým poskytovaním odborných informácií, kópií z dokumentov (za dva a pol roka 12.000 kópií), spolupodiefaním sa na publikačnej činnosti (napr. spolupráca pri vydávaní "Dokumentov medzinárodnej politiky"), ako aj osobnou prezentáciou na rôznych podujatiach. Popri týchto základných činnostiach sa archív podiela aj na riešení operatívnych úloh ministerstva (podklady, stanoviská, pripomienkovanie atď.).

Záverom už len niekoľko dôležitých poznámok. Diplomatický archív bol do januára 1995 organizačne začlenený do Informačno- analytického odboru MZV SR a mal zatiaľ len jedného pracovníka. V roku 1995 bol vďaka ústretovosti zo strany vedenia rezortu zriadený samostatný odbor Knižnice a archívu (podobne ako v iných štátoch), v ktorom Diplomatický archív tvorí jedno z dvoch oddelení. Od 1.1. 1996 má archív dvoch vysokoškolských a jedného stredoškolského pracovníka. Jedným z najvážnejších problémov v súčasnosti (tak ako v celom rezorte) je priestorový problém. Archív je zatiaľ umiestnený v provizórnych priestoroch na Stromovej ul. č.1 v Bratislave, čo medzi iným , bráni presunutiu archívnych

dokumentov vytriedených po skartáciach na zastupiteľských úradoch do ústredia. Dúfam a verím, že po presťahovaní do nových priestorov MZV SR, bude archív priestorovo dobudovaný, už aj vzhľadom na skartácie ZÚ i v ústredí.

Diplomatický archív MZV SR by potom mohol definitívne zaujať dôležité miesto v sieti našich archívov.

Ivan Tichý

* Holásek, Peter: Diplomatické dokumenty o uznaní a nadväzovaní diplomatických stykov Slovenskej republiky s inými krajinami, *Medzinárodné otázky*, Roč. 2, 1993, č. 1-2, s. 148-150, *Vznik a činnosť Diplomatického archívu*

ČASOPIS SLOVENSKÁ ARCHIVISTIKA.

Uplynulo plných 30 rokov od vydania prvého čísla časopisu *Slovenská archivistika*. Širokej archívnej verejnosti nie je potrebné predstavovať toto periodikum, ktoré má vyhranenú tvár i obsah a je prvým a jediným časopisom tohto druhu na Slovensku. Zameraním a koncepciou je určený predovšetkým slovenským archívárom a sleduje ich vedecko - odborný rast.

Atmosféru v ktorej časopis roku 1966 vznikol a začal vychádzať, nám dôverne priblížil jej zakladateľ a prvý šéfredaktor Michal Kušík v článku K 30. výročiu Slovenskej archivistiky (SA roč. XXX, 1995, č. 1, s. 3 - 8). Tridsať rokov vychádzania časopisu predstavuje 60 vydaných čísel, každé číslo obsahuje približne 200 tlačených strán.

Štatistický pohľad na Slovenskú archivistiku od jej vzniku až po súčasnosť nám priblížia najmä bibliografické prehľady, a to za roky 1966 - 1975 (SA č. 2/1985), za roky 1976 - 1985 (SA č. 1/1986) a najnovší

prehľad za roky 1986 - 1995 (bude uverejnený v SA č. 1/1996). V bibliografii za jednotlivé desaťročia sú príspevky rozdelené do tematických skupín, možno z nich vyčítať nielen počet uverejnených príspevkov, ale aj autorov, ktorí v uvedenom období publikovali. Zastúpenie príspevkov v jednotlivých tematických okruhoch potvrdzuje skutočnosť, že časopis je živý organizmus, odzrkadľujúci úroveň archívnictva a dianie v celej našej spoločnosti.

Je zaujímavé v príslušných desaťročiach, sledovať mená autorov, prípadne porovnávať odborný rast tých, čo zostali archívnictvu veľmi a publikujú pravidelne od vzniku časopisu. Sú však aj autori, ktorí sa do časopisu hneď na prvý raz zapísali vydarenou štúdiou či článkom, no svoj úspech už viac nezopakovali. Musíme však s budúťou konštatovať, že len pomaly pribúdajú autori mladšej a najmladšej generácie, aj napriek tomu, že redakcia a redakčná rada sa neustále usiluje získať

nových autorov medzi mladšími schopnými archivármi.

Úroveň časopisu sa hodnotí najmä podľa kvality uverejnených štúdií a článkov. Uprednostňujeme témy z obasti archivnej teórie a praxe, prechádzajúce do archivnej metodiky, čiže do návodov ako spracovať archivne fondy tak, aby boli prístupné bádateľom. V Slovenskej archivistike vyšlo veľa hodnotných príspevkov zaoberajúcich sa touto problematikou (teória archívneho fondu, rešpektovanie archívneho fondu, teória a metodológia spracúvania a sprístupňovania archívnych fondov, proveniencia a pertinencia v archíve a pod.), ktoré posunuli do predu úroveň slovenského archívnictva. Publikovali sme práce z archivnej techniky, ochrany archívneho materiálu i z využívania výpočtovej techniky v archívnictve. Medzi štúdiami sú bohato zastúpené aj pomocné historické vedy. V popredí stojí diplomatika ako základná disciplína pre dokumenty pred roku 1526 a v novšom období ako disciplína pri vyraďovaní a výbere písomností v registratúrach. V ostatnom období pribudli príspevky z heraldiky, čo signalizuje návrat k tradíciám a nie nadarmo sa hovorí o jej renesancii. Sú tam cenné príspevky z oblasti historickej geografie a oproti predchádzajúcim rokom pribudla aj historická demografia a štatistika. Počet príspevkov, reprezentujúcich historickú vedu dokazuje, že nášmu časopisu sa nevyhýbajú renomovaní historickí odborníci. Nová spoločenská situácia obohatila naše

periodikum aj o príspevky z náboženských a cirkevných dejín.

Mozaiku časopisu dopĺňa aj informatívna rubrika správ. Aj tu sú mnohé významné príspevky o výsledkoch dosahovaných v archívoch doma i v zahraničí, články o účasti predstaviteľov slovenského archívnictva na významných medzinárodných podujatiach, výťahy referátov, ktoré odzneli na medzinárodných archívnych kongresoch, konferenciách archívov za okrúhlym stolom a pod., vrátane príslušných odporúčaní a záverov.

Časopis venuje priestor aj recenziám a referátom z domácej i zahraničnej literatúry (v bibliografii ich uvádzame v príslušných tematických okruhoch za štúdiami a článkami).

Nezabúdame ani na zaslúžilých pracovníkov v archívnictve pri ich životných jubileách, ako sú šesťdesiatiny a vyššie, zhodnotením ich prínosu pre archívnictvo. Túto rubriku často uzatvárajú aj nekrológy s údajmi o zosnulých archívároch.

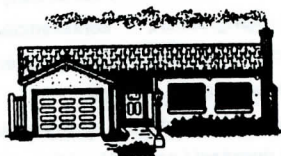
Tridsať rokov vydávania tohoto vedecko - odborného periodika jednoznačne potvrdilo, že Slovenská archivistika spĺňa všetky kritériá, ktoré sa kladú na odborný časopis. Napriek tomu nemá taký počet odberateľov ako by sme si želali. Obraciam sa preto na Vás vážené kolegyně a kolegovia, najmä z radov mladšej a strednej generácie, aby ste v záujme stavovskej hrdosti podporili náš časopis aj tým, že budete nielen jeho čitateľmi, ale aj pravidelnými odberateľmi. Časopis má

svoje nezastupiteľné miesto v histórii slovenského archívництва, prispieva k pozdvihnutiu jeho úrovne doma a dobrého mena v zahraničí.

Gabriela Ripková

Slovenská archivistika
vychádza dvakrát do roka. Cena
jedného čísla je len 18 Sk. Ročník

1996 a ďalšie si možno objednať
prostredníctvom PNS, a. a. v
obvode (okrese) svojho bydliska.
Staršie ročníky si možno kúpiť na
Odbore archívництва a spisovej
služby MV SR, Križkova 7,
Bratislava.

Z DOMOVA

ŠTÚDIUM ARCHÍVNICTVA NA FIZIOLOGICKEJ FAKULTE UK.

O zmysluplnosti založenia vysokoškolského štúdia archívництва na Univerzite Komenského v Bratislave v školskom roku 1950/1951, určite netreba archivnu (ba ani laickú) verejnosť presvedčovať. Vysokoškolské pracovisko sa stalo zdrojom prípravy archívnych odborníkov, ktorých archívy na Slovensku v tom čase veru nemali nadostač. Učitelia na odbore archívništvo sa vždy snažili pri školení adeptov archívnej vedy akceptovať požiadavky a potreby archívnej praxe. Štúdium nebolo nikdy odtrhnuté od archívneho života - niektorí učitelia prišli na fakultu z archívnych pracovísk, poslucháči každoročne absolvovali v archívoch svoje odborné či diplomové praxe a na odbore prednášali ako externí učitelia naši popredni

odborníci - špecialisti v problematike archívnej teórie i praxe. Zvyšovanie kvality prípravy poslucháčov a vysoká úroveň ich odborného, ale aj morálne - etického profilu, sa stali nepísaným krédom odboru archívництва na Katedre slovenských dejín a archívництва FF UK. Túto skutočnosť nikto nikdy nespochybňoval (ojedinelá výhrada voči úrovni štúdia, ktorá bola aj zverejnená na stránkach archívneho odborného periodika, bola bez argumentov, nevychádzala z detailného poznania problematiky a nezískala si ani podporu odbornej verejnosti). Neznamená to však, že sami učitelia odboru považovali koncepciu štúdia za ideálnu a nekritizovateľnú, za neprekonateľné optimum. Odboru sa niekedy vyčítal aj konzervatizmus. Ak sa toto

pracovisko ku konzervatizmu niekedy aj hlásilo, chápallo a uplatňovalo ho ako zachovanie tradície, kvality a dobrého mena, nie ako spiatocníctvo a nechuf' k vývoju. Potvrzuje to i pohľad na dejiny univerzitného pracoviska - nikdy nepodľahlo lukratívnym dobovým trendom, živo reagovalo na všetky tie reformy a úpravy, ktoré v posledných desaťročiach periodicky postihovali naše školstvo a prežilo ich preto bez veľkých strát a dlhodobých deformácií. Paradoxne najväčšiu hrozbu priniesli nedávne časy. Čitatelia si isto spomínajú na publikovanú výzvu učiteľov katedry - odmietnutie realizácie štúdia archívnictva na FF UK ako dvojodborového štúdia (v kombinácii s históriou). Nikto nikdy nespochyboval zmyslupnosť poznania národných i svetových dejín pre archívára. Štúdiom histórie je pri výchove archívnych odborníkov neodmysliteľnou súčasťou odborného profilu. Učítelia však protestovali proti tomu, aby sa v štúdiu považovali oba predmety (archívnictvo a história) za úplne rovnocenné, pretože by to znamenalo, že poslucháč sa môže počas štúdia rozhodovať, či absolvuje štúdium nakoniec ako archívár alebo ako historik. Toto stanovisko obhajovalo teda odbornú profiláciu štúdia a záujem slovenského archívnictva. Napriek istým kritickým ohlasom (tentoraz z fakultného prostredia) a opätovným obvineniam z konzervatizmu ba i nedemokratickosti, sa odbor archívnictva na FF UK s presadzovaným trendom nestotožnil a svoje stanovisko obhájil

aj u akademických funkcionárov fakulty. Pretože fakulta prijala koncepciu rovnocennosti oboch študijných odborov v dvojodborovom štúdiu a nechcela realizovať žiadnu výnimku, rozhodol sa odbor archívnictva (v záujme zachovania kontinuity vysokoškolskej výchovy archívárov) prijať návrh na zmenu štúdia - archívnictvo sa teda bude od školského roku 1996/97 na FF UK študovať ako jednoodborové štúdium. Čo to znamená? Predovšetkým pokračovanie v príprave vysokoškolsky vzdelaných archívárov. V tomto procese nebude história v žiadnom prípade absentovať - poslucháč prejde počas päťročného štúdia i kompletným historickým školením. Hoci pri jednoodborovom štúdiu neabsolvuje osobitnú štátnu skúšku z histórie, jeho vedomosti z tohoto predmetu sa budú hodnotiť na štátnej záverečnej skúške z archívnictva (súčasťou tejto štátnice je archívnictvo, dejiny správy, PVH a história). Poslucháč, ktorý by mal záujem o absolvovanie štátnej záverečnej skúšky z histórie (alebo aj z iného predmetu - napr. etnografie, archeológie a pod.) sa môže rozhodnúť pre tzv. súběžné štúdium zvoleného odboru. Pripravované jednoodborové štúdium archívnictva vytvára priestor na prehĺbenie a spestrenie odbornej prípravy. V učebných plánoch (v súčasnosti je pripravovaný prvý učebný program nového jednoodborového štúdia) sa samozrejme znova objavia aj mená archívnych odborníkov z praxe. Pôsobenie externých spolupracovníkov v učebnom

proces je však výrazne podmienené finančnými možnosťami fakulty - v súčasnosti pôsobí na odbore len pár externistov - aj o ich účasť musel odbor tvrdo bojovať! Spojenie školy s praxou sa bude uskutočňovať aj prostredníctvom odborných exkurzií a neodmysliteľnej odbornej praxe.

Odbor archívnickva na FF UK teraz prežíva istú zatažkávajúcu skúšku - musí potvrdiť opodstatnenie svojej voľby, oprávnenosť uskutočnených zmien. Ozvali sa aj kritické hlasy niektorých kolegov - historikov. Pochybujú o záujme študentov o reformovaný odbor. Učítelia na odbore archívnickva - a určíte - aj podstatná časť slovenských archívárov tieto skeptické úvahy odmietajú. Vysoký počet uchádzačov o štúdium archívnickva nebol vyvolaný len súbežným štúdiom histórie. Absolventi štúdia sa vždy cítili byť archívarmi a svoje archívárske školenie nezapreli ani na nearchívnych pracoviskách (príčina istež

momentálnej stagnácie záujmu o zamestnanie v rezorte, nekorenia v intenzite motivácie počas štúdia, ale majú zložitejší pôvod. Veríme, že na novokoncipované štúdium archívnickva sa teraz budú hlásiť skutočne vyhranení záujemci o špeciálne štúdium odboru. Netreba snáď zdôrazňovať, že aj v novom šate si chce štúdium uchovať odbornosť a morálny kredit - vemosť tradíciám, ktoré sa spájajú s menami Húščava, Lehotská, Novák.

Zverejnenie informácie o zmenách vysokoškolského štúdia archívnickva snáď podnieti slovenských archívárov (a predovšetkým absolventov štúdia na FF UK) k iniciatívnej spolupráci - hoci aj vo forme podnetov a návrhov na doplnenie a skvalitnenie výučby. Na vyslovené pochybnosti a skeptické prognózy nepochybne odpovie najlepšie prijímacie konanie - záujem študentov o absolvovanie odboru archívnickva na FF UK.

Juraj Roháč

KOMISIA NA SPRACOVANIE SPRÁVNEHO A ORGANIZAČNÉHO VÝVOJA pôvodcov fondov

9. februára 1996 MV SR - odbor archívnickva a spisovej služby, v zastúpení PhDr. E. Slobodom, zorganizoval zasadnutie komisie na spracovanie správneho a organizačného vývoja pôvodcov fondov, ktoré sa uskutočnilo v ŠOKA Poprad. Týmto reagoval na požiadavku archívárov

vyslovenú na sympóziu v Dolnom Kubíne. Práca komisie má umožniť:

1/ Definitívne rozdelenie orgánov, organizácií z hľadiska predarchívnej starostlivosti medzi ŠOKA a ŠOBA

2/ Rýchlejšiu identifikáciu pôvodcov a prehľad archívov pri preberaní nových prírastkov

3/ Rýchle a racionálne formovanie archívnych fondov, ich prípadné sceľovanie alebo delimitovanie

4/ Zabezpečiť podklady potrebné pre usporadúvanie, vnútornú skartáciu a inventarizáciu dokumentov

5/ Zabezpečiť dostatočné množstvo podkladov a informácií potrebných pre tvorbu úvodov k archívnym pomôckam

6/ Sprostredkovať medziarchívnu komunikáciu v prípade, ak sa archívny dokument u pôvodcu nezachoval a je potrebné ho suplovať na inej organizačnej úrovni

Výskum bude zameraný na:

1/ Právne a organizačné normy o zriadení

2/ Zriaďovatelia jednotlivých organizačných zložiek

3/ Organizačná štruktúra rezortu

4/ Vzájomné vzťahy organizačných zložiek, ak ide o viacstupňovú organizačnú štruktúru

5/ Priebežné zmeny v organizačnej štruktúre (zánik, fuzionovanie, zmeny názvov)

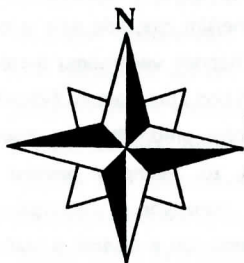
6/ Interné organizačné členenie jednotlivých organizačných zložiek

7/ Úlohy a kompetencia organizačných zložiek, ich územná pôsobnosť a zmeny z týchto hľadísk

8/ Interné organizačné normy upravujúcej odbornú správu záznamov (spisové poriadky a plány, skartačné poriadky a plány)

9/ Organizácie, do ktorých sa včlenili časti registratúr (napr. pri zániku) pôvodcu ako pravé alebo nepravé priorá

Z. K.

ZO SVETA

NA HAMBURGI v HAMBURGU.

(Niekoľko dodatkov k archívnym dňom v Hambrugu)

Prv ako splníme sľub z novembrového Fóra Archivárov: informovať o programe

archívnych dní v Nemecku, dovoďte pár poznámok k službám u nás.

Cestovanie kamkoľvek začína spravidla kúpou lístka. Je ale zarážajúce, ak tri rôzne slovenské ustanovizne Vám oznámia tri rôzne ceny tohoto cestovného dokumentu s rozdielom o jednu - dve tisícky.

Cestovanie potom pokračuje podľa platného poriadku ŽSR. Je ale opäť zarážajúce, ak tieto ŽSR nemajú informáciu o zrušení cieľovej stanice, čoho následkom už nemáte priamy prípoj (okľukou je to o 45.- DM viac) a tak trávite noc v Berlíne na stanici. A keď ju zavrú tak na ulici a v MacDonalde a chvíle čakania Vám spríjemňujú nespavosťou trpiaci Arabi.

Nemecko Vás už ale hneď na stanici zasype informáciami: živým slovom prakticky non - stop služby, infomatmi, alebo hrbou rôznych plánikov a letáčikov zadarmo, čo platí, až na tie infomaty, i pre kongres. Ak by sme boli zlomyseľní : i tu sa ale nájdú chyby : neoznámia Vám vopred zmenu budovy stretnutia, na kávu stoja 15 minútové fronty a v šatni pracuje kľúčom jedna šatniarka = cca 250 hostí.

Aby sme boli ale spravodliví : káva a šatňa boli iba drobné chybičky krásy a celý kongres klapal inak vynikajúco.

Atmosféru kongresu snáď najlepšie priblížime cez okruhy: **servis, prednášky, fakulatívny program, výstavy.**

SERVIS kongresu bol veľmi dobrý. Pred dlhým pultom pohodlná možnosť prezentácie, vopred pripravené obálky s

lístkami na služby a pozvánkami, neodmysliteľná identifikačná visačka na šaty a služba ochotná vždy vypomôcť. K obálke patrili diety i pláténá taška s logom kongresu a hromadou materiálu : od programu, cez plánik, vedecké separáty* a reklamy až po cca 20 stránkový elaborát základných téz k hlavným referátom (bude k dispozícii u našej predsedníčky). A k tomu denne dva miestne denníky zadarmo.

PREDNÁŠOK bolo toľko, že sa to jednoducho nedalo stihnúť. Tie hlavné sa konali v miestnostiach s kapacitou od 300 do cca 800 účastníkov. Tu môžeme iba podotknúť, že trebárs kvalitnú úvodnú prednášku Prof. Dr. Herberta Obenausa z univerzity v Hannoveri na tému : " Archivna tradícia a súčasnosť" (Archivische Überlieferung und gesellschaftliche Wirklichkeit) si vypočulo na 700 archivárov. K tým najúspešnejším zas, kde sála o cca 300 miestach i napriek večerému termínu (začiatok o 20,15 hod.) praskala vo švíkoch , patrila nepochybne prednáška Dr. Hans-Dietra Looseho zo Štátneho archívu v Hamburgu: "O hanzovno - obchodnom duchu - styk Hamburgu s cisármi a kráľmi" (Vom hanseatischen Geist - Hamburgs Umgang mit Kaisern und Königen). Do odbornej prednášky vsúvané dobové citáty a opisy komických príhod vyvolávali salvy smiechu a búrlivý potlesk na záver .

Neskôr sa program rozčlenil do sekcií s rôznym počtom účastníkov. Odbornú sekciu č.4, zameranú na vzťah archivárov k archívom panstiev, rodov i domov, viedol Dr. Martin Dallmeier z archívu v Regensburgu. V téme tejto sekcie: "Poplatky - záchrana pre súkromné archívy?" bolo veľmi zaujímavé zistenie, že otázka spoplatňovania materiálov ťaží i kolegov v Nemecku. Len pre porovnanie: vyhotovovanie fotokópií beží podľa nasledujúceho cenníka: veľkosť A4: 1,00 DM (jedna plechovka piva v samoobsluže), veľkosť A3: 1,50 DM (jedna káva v McDonalde).

Zároveň sa tu predebatúvával trebárs i problém spoplatnenia nielen fotokópií, ale i určenie ceny práce archivára pri vyhľadávaní materiálu. V debata sa vynorila otázka potreby "kategorizácie" bádateľov: ako rozlíšiť a prípadne následne rozdielne spoplatniť chudobného študenta či vedca, ktorí bádajú za účelom vedeckých prác na jednej strane, a v otázkach genealógie tzv. profesionálneho bádateľa, ktorý to robí výlučne ako objednávku za peniaze pre súkromníka trebárs aj do Ameriky, na strane druhej? Práve tu prispel perličkou do debaty PhDr. Jindřich Schwippel z Ústredného archívu ČAV v Prahe: uviedol prípad, kedy pohodlný bádateľ z Ameriky si chcel jednoducho "predplatiť" fotokópie z niekoľkých bežných metrov archívneho materiálu.

FAKULTATÍVNY PROGRAM bol pripravený pre každého účastníka kongresu: či už archivára, študenta, alebo rodinného príslušníka. Tie atraktívnejšie, ako návšteva archívu časopisu "Der Spiegel", alebo obrazového archívu Deutschen - Presse - Agentur sa rýchlo "minuli". Niektoré z prehliadok mesta sa pre vytrvalý dážď nekonali. I tak však ostalo dosť záujemcov na prehliadku Štátneho archívu v Hamburgu.

Tu môžeme iba trpkó podotknúť, že i v Hamburgu patria archívy k menej známym budovám. Na ulici ABC v exkluzívnom obchode s pánskou módou ani netušili, že so Štátnym archívom prakticky susedia.

Štátny archív v Hamburgu snáď trochu pripomína Slovenský národný archív. Je tu prakticky všetko: veľká šatňa, informačná služba, prijímacia hala, vo výstavnej miestnosti stála expozícia ručne maľovanej mapy rieky Labe, niekoľkokoposchodové podzemné depoty s posuvnými regálmi, zabezpečovacími zariadeniami...proste archív. V študovni zaujímavá výstava: III. ríša na plagátoch, mapách a fotografiách. Pri tých volebných plagátoch sa človek neubrnil mimovoľnému porovnaniu: keby sa hákové križe nahradili červenými hviezdami, bolo by veru ťažké určiť, či nás lákajú k voľbe strany Hitlera, či Stalina.

Okrem tejto výstavy však bola pre účastníkov kongresu v modernej kongresovej hale pripravená predajná

výstava archívnych a kancelárskych potrieb. Tu sa človek cítil skutočne ako na "západe": reklamné letáčky a brožúrky každého druhu a fajty, reklamné perá alebo trebárs i banán, pôvodne uložený s iným ovocím v archívnej krabici. Ponúkalo sa tu všetko : posuvné regály rôzneho typu (skutočne sa nimi dá pohnúť pomocou malička), mikorifišové alebo dia-možnosti, archívne programy (trebárs Augiášov chliev). Zvláštnou kapitolou boli pomôcky: napríklad šikovný vynález* na vyberanie a ukladanie spisov do a zo šanónov.

Zvláštnou kapitolou boli archívne krabice: požiadavka ekologického papiera je už samozrejmosťou. Bola tu napríklad firma, v ktorej ste si mohli nakresliť na počítači, akú krabicu vlastne chcete. Boli tu krabice veľké, malé, normálne, i také, ktoré ste mohli postaviť na šírku, výšku i hrúbku. A keby to nestačilo, stále tu ešte boli samolepky štítkov.

Že i archivár môže byť zaujímavým zákazníkom, dobre dokumentovala aktivita firiem. Firma Schröder po kongrese kontaktovala svoju pobočku v Čechách, ktorá hneď distribuovala ďalšie propagačné materiály. Čo sa týka odbornej spolupráce - o možnosti publikovania v časopise "Der Archivar" sme sa už zmienili minule.

Medzitým už pán Dr. Peter Dohms poslal list, kde zdvorilo zisťoval možný termín uverejnenia článku o problémoch a práci v archívoch na Slovensku a ponúkal možnosť publikovať ihneď. Pre prípadných záujemcov uvádzame ešte raz adresu: NW-Hauptsarchiv, ZweigarchivSchloss Kalkum, 404 89 Düsseldorf, Nemecko. A ešte telefón : (02 11) 40 17 03, (02 11) 40 18 69 a fax: (02 11) 40 18 69.

Čo záverom ? Snáď môžeme konštatovať, že možnosť individuálneho stravovania bola ako cenovo, tak i výberom rozmanitá. Kto ale nechcel meniť zvyky, pre toho tam bol hamburger, ktorý, zdá sa, chutí všade na svete rovnako.

PhDr. Egon Niczky

ŠOKA Košice

* Pre informáciu uvádzame separátky z kongresu, zaradené do našej knižnice:

Eckhardt, H.W.: Stationen eines Stemples (Historische und archivarische Anmerkungen anlässlich des juristischen Streites um das IV. Hamburgische Staatsiegel, Hamburg 1995

Kolektív: Sparkassen und Regionalgeschichte, Münster 1995

Kolektív: Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte, Band 81, Hamburg 1995

REFORMA VEREJNEJ SPRÁVY A ŠTÁTNE ARCHÍVY.

Na základe zákona SNR č. 149/1975 Zb. o archívniectve v znení Zákona SNR č. 571/1991 Zb., Zákona NR SR č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch a niektorých ďalších predpisov, vykonávajú štátne archívy správu na úseku archívniectva. V súvislosti s pripravovanou reformou verejnej správy, ktorá má vstúpiť do platnosti 1. januára 1997 a ktorá sa štátnych archívov bezprostredne dotýka, vypracoval Odbor archívniectva a spisovej služby MV SR návrh na budúcu štruktúru štátnych archívov, pričom vychádzal z osvedčených organizačných princípov, špecifik archívnej práce i rozsahu a charakteru odborných úloh. Pri koncipovaní návrhu, sa uvedené východiska premietli do dákladných determinánt:

- nový model štátnych archívov musí v plnom rozsahu zabezpečiť potreby budúcich orgánov miestnej štátnej správy v oblasti archívniectva a spisovej služby (jej kontrolno-metodické usmerňovanie a dozor nad ňou)

- potenciálna štruktúra štátnych archívov musí disponovať racionálnymi anekompikovanými organizačnými väzbami

- sústavu štátnych archívov je potrebné projektovať tak, aby nekolidovala so zásadou jednotnej územnej vybavenosti

- správa štátnych archívov a ich financovanie musí byť v budúcnosti čo najhospodámejšia

- nové štátne archívy sa budú zriaďovať len po zrelej úvahe, s primeraným časovým odstupom a na základe objektívnej analýzy

Návrh na budúcu sústavu štátnych archívov má komplexný charakter. Zaoberá sa tak štátnymi oblastnými, ako aj štátnymi okresnými archívmi (SNA a ŠÚBA v Banskej Štiavnici sa reforma štátnej správy nedotýka), ich počtom, počtom pracovníkov, určuje ich zriaďovateľov a rieši ich postavenie tak, aby sa zachovala organizačná kontinuita a plná funkčnosť počas reformy i po nej.

Pri úvahách o budúcom postavení štátnych oblastných archívov sa zohľadnila skutočnosť, že tento typ štátnych archívov nikdy nebol (až na krátke obdobie pred rokom 1954, kedy sa o štátnych archívoch v pravom slova zmysle ešte nedá hovoriť) organizačne spájaný s druhostupňovými orgánmi štátnej správy (KNV) a že územná pôsobnosť ŠOBA nebola totožná s teritóriom

krajov. V plnom rozsahu sa zachová súčasný počet štátnych oblastných archívov, ich súčasná územná pôsobnosť i zriaďovateľ - Ministerstvo vnútra SR. ŠOBA v Bratislave bude svojou činnosťou pokrývať potreby Trenčianskej a Tmavskej oblasti, ŠOBA v Banskej Bystrici Banskobystrickej oblasti, ŠOBA Bytča Žilinskej oblasti, ŠOBA v Košiciach Košickej oblasti, ŠOBA v Prešove Prešovskej oblasti a ŠOBA v Nitre Nitrianskej oblasti. ŠOBA v Levoči bude participovať na saturovaní potrieb miestnej štátnej správy v oblasti archívniectva tých častí budúcej Prešovskej a Košickej oblasti, ktoré určí MV SR. Potreby Bratislavskej oblasti, zabezpečí Archív hlavného mesta SR Bratislavy, jeho zriaďovateľom však zostane Okresný úrad v Bratislave.

Potreby okresných úradov na úseku archívniectva bude zabezpečovať súčasná sústava archívov. Východiskový počet inštitúcií bude zodpovedať ich aktuálnemu

počtu k 1. 1. 1997. Štátne okresné archívy budú zabezpečovať archívne činnosti tak vo vzťahu k okresným úradom, ktoré sú v súčasnosti ich zriaďovateľmi a ktoré sa v súlade s reformou pretvoria na prvostupňový orgán štátnej správy, ako aj vo vzťahu k ďalším okresným úradom zriadeným na území terajších archívov.

Pôsobnosť a činnosť doterajších štátnych okresných archívov v rozsahu súčasných okresov bude limitovaná minimálne piatimi rokmi. Po ich uplynutí sa posúdi, v ktorom z nových okresov je potrebné zriadiť nový štátny okresný archív. Prípadné zriadenie nového štátneho okresného archívu by zabezpečoval pracovník prijatý ad hoc, ktorý by zároveň riešil aj ďalšie otázky spojené s budovaním archívu. Predpokladá sa, že takéto nové archívy by začali fungovať najskôr v roku 2005 až 2007.

Elo Sloboda

Po siedmich rokoch

Začnem otázkou, vážení kolegovia, lebo ste si iste i Vy v poslednom čase položili aspoň v duchu otázku, že kde sa nachádzame - archívy a archivári - po takmer siedmich rokoch po "revolúcii". Získali sme, či stratili?

Podľa môjho názoru bilancia je vcelku vyrovnaná, ani sme nezískali, ani nestratili. Znovu sme tam, kde sme boli, tam kde by sme boli bývali i v prípade, že by sa nezná revolúcia vôbec nekonala.

Stále sme najzávažnejším článkom štátnej správy. Znovu jasáme nad každou omrvinkou z rozpočtového stola a presvedčujeme sa, že akí sme úžasní, keď nám spadnú omrvinky dve a bude nový počítač (príp. prvý počítač) i na stokorunové zvýšenie plátov. A onakvejšie to nebude ani po organizačných zmenách (budú nejaké?) v súvislosti s novým územnosprávnym členením.

Bez systémovej zmeny v organizácii a riadení archívov a archívniectva bude situácia

každého archívu naďalej závislá od osobných kontaktov riaditeľov archívov všetkých stupňov k prednostom okresov (bude ich vraj 90), krajov (bude ich 8), riaditeľom odborov a vyšších úradníkov ministerstva. A beda, ak sa narušia, či pretrhnú tieto vzťahy (príkladom môže byť do istej miery Okresný archív Tmava), či ak príslušný zodpovedný predstavený nebude mať k archívu, jeho potrebám aspoň "omrvinkové" pochopenie. Nie je potrebné iste pripomínať, že v tomto roku príde veľa nových zodpovedných predstavených a finančné prostriedky budú znovu potrebnejšie na zriadenie, zariadenie a mzdy pre pracovníkov pomeme veľkého počtu nových úradov štátnej správy. Je celkom možné, že nám sa v tomto a najbližších dvoch - troch rokoch neujde ani tá omrvinka.

Alebo sa dočkáme prekvapenia a ako blesk z jasného neba budeme mať slovenské archívniectvo riadené z jedného centra so samostatným rozpočtom a bez závislosti na stovke nižších (krajských a okresných) úradníkov štátnej správy. Skôr to však vyzerá, že všetko ostane v starých dobrých koľajach, že sme nevyužili priaznivé obdobie na kvalitatívne zmeny. Myslím v tomto prípade nielen na všeobecný transformačný pohyb spoločnosti, ale aj na reštitúcie.

V súvislosti s reštitúciami sa totiž archívy a vôbec archívniectvo ako celok, mohlo "predať" za viac, len ako za dobrý pocit, že sme vďaka zachovaným spracovaným fondom napomohli pri odstránení majetkových i nemajetkových krívd. Prípadne, že sme vďaka nezachovaným a nespracovaným fondom

(registratúram) zachovali štátu aspoň nejaký majetok.

Bolo to obdobie (reštitučný nápor sa končí), keď nás potrebovali občania, inštitúcie i štát, teda celá spoločnosť. Napriek tomu sme nezískali ani honor ani postavenie vážených úradníkov štátnej správy. A už vôbec nie uznanie odborných kvalít archívára ovládajúceho aj históriu, PVH, dejiny správy, viaceré cudzie jazyky (ako si to myslíme a medzi sebou často zdôrazňujeme). Stačí v tejto súvislosti poukázať na naše platy, lebo v dnešnej dobe plat odzrkadľuje úspešnosť, odbornosť, zodpovednosť a potrebnosť jednotlivých pracovníkov. Oproti roku 1989 2 - 3 násobne vyššie platy archívárov dávno pohltila inflácia a zvýšené životné náklady a podobné, ba vyššie platy, sú bežné na súčasných obvodných a okresných úradoch.

Aby som len "nezapáral", mám aj jednu dobrú správu, síce neoverenú, ale verím, že poteší kolegov.

Nie sme už nachvoste spoločnosti, sme už tretí od konca! Ktorýsi funkcionár v lete minulého roku pre denník SME uviedol, že odvolaným sú ponúkané miesta archívárov, údržbárov a vrátnikov. Treba len dúfať, že platí toto poradie a dotýčný nevymenovával profesie od konca.

V archívniectve došlo podľa môjho názoru (zo žabacej perspektívy okresného archívára, načim dodať) len ku kvantitatívnym zmenám. Nové budovy by sa stavali a kupovali i za starého režimu (možno aj efektívnejšie). Pochybnosť možno vysloviť i nad tým, že bývalý režim dokázal zastaviť nástup výpočtovej techniky do archívov. Oproti roku 1989 sa nezmenilo ani

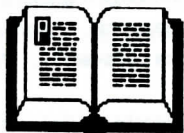
personálne obsadenie archívov. Naďalej sa do archívov nehmú pracovať ani absolventi archívnictva.

Ale, aby som bol spravodlivý, predsa sa niečo zmenilo. V prvom rade archívárom pribudla práca navyše, ktorá miestami až zastavila pôvodnú odbornú činnosť. Reštitúcie z nás spravili úradníkov najnižšieho rangu, listujúcich znovu a znovu tony spisov, pečiatkujúcich a overujúcich tisíce strán dokumentov. Archívy s zmenili na úrady so stránkovými dňami a hodinami. Na druhej strane poklesol počet bádateľov domácich i zahraničných (aspoň v našom okresnom archíve). Pribudli neraz neriešené problémy s nedostatočnými skladovými priestormi a preberaním živých registratúr.

Máme i svoju stavovskú spoločnosť (ako to hrdó znie), mne však v nej chýba akurát ten stav. Máme i (trochu sterilné) periodikum (práve ho držíte v ruke), v ktorom sa na prstoch jednej ruky dajú spočítať uverejnené polemické príspevky.

Záverom len toľko: iste viacerí nebudú súhlasiť s mojimi názormi, tým menej so závermi a budú poukazovať na objektívne ťažkosti, nevyhovujúcu dobu, operovať súčasným poradím dôležitosti (ekonomika, zdravotníctvo, školstvo) a pod. a prax im dáva za pravdu. Predsa si však myslím, že potrebujeme zmenu, lebo len zmena a pohyb sú život. Ticho a nehybnosť nás privedú k vymretiu.

Juraj Turcsány

KNIŽNÉ NOVINKY

Bulínová, M., Janišová, M., Kaplan, K.: Církevní komise ÚV KSČ 1949 - 1951. Edice dokumentů, I. zv. Církevní komise ÚV KSČ (církevní šestka). Nakladatelstvo Doplňek, Praha - Brno 1994, s. 505.

Po revolúcií 1989 je úplnou raritou nájsť knihu dokumentov (prameňov) k dôležitým oblastiam politiky, hospodárstva, či kultúry. Pálčivé problémy našich dejín z obdobia komunistickej totality si také diela priam žiadajú. Ak nepíšeme a nevydávame my, činia sa naši kolegovia v Českej republike. K dejinám proticírkevnej politiky KSČ v rokoch 1949 - 1951 vydal Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v spolupráci so Štátnym ústředním archivom v Prahe uvedenú knihu. Je to jedinečné dielo k cirkevným dejinám v komunistickom Československu. Pripravuje sa ďalší zväzok k vydaniu tlačou. Knihu si možno objednať na adrese: Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, 118 33 Praha 1, Vlašská 9, Stojí 90,- Kč.

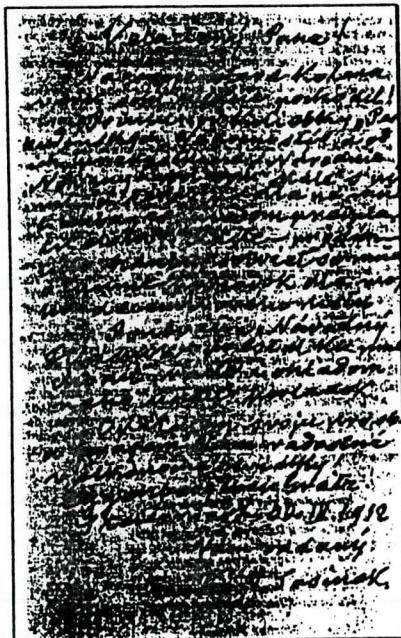
Janišová, M., Kaplan, K.: Katolícka cirkev a pozemková reforma 1945 - 1948. Nakladateľstvo Doplněk, Praha - Brno 1995, s. 500.

Kniha obsahuje dokumenty k problematike revízie prvej pozemkovej reformy v rokoch 1945 - 1947 a k problematike druhej pozemkovej reformy v roku 1948, uskutočňovanej komunistickým režimom po februári 1948 z hľadiska dopadu na katolícku cirkev. V knihe je veľa dokumentov, ktoré sa týkajú celoštátnych - československých - problémov konfiškácie cirkevnej pôdy, ale aj problematiky čisto slovenskej. Kto chce poznať toto obdobie z hľadiska proticirkevnej politiky štátu, mal by za ňou siahnuť. Aj túto knižku si môžete objednať na hore uvedenej adrese.

Kaplan, K.: Stát a cirkev v Československu 1948 - 1953. Nakladateľstvo Doplněk, Praha - Brno 1993, s. 440.

Upravené a rozšírené vydanie autorovej knihy Staat und Kirche in der Tschechoslowakei 1948 - 1953, ktorá vyšla v Mníchove v roku 1990, zoznamuje s proticirkevným bojom socialistického režimu proti cirkvi. Ako znalec cirkevných dejín, môžem túto knihu iba odporúčať. Knihu si môžete objednať na tej istej adrese.

Ján Milan Dubovský

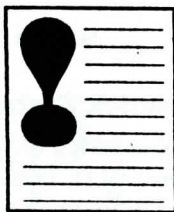
Otčenáš, M.: František Vítázoslav

Sasinek. Košice Slovo 1995, s. 96. F. V.

Sasinek, ktorý sa narodil 11. 12. 1830 v Skalici, ako výrazná osobnosť slovenskej vedy a kultúry, upútal svojou mnohostrannosťou a hlavne záujmom o slovenskú históriu aj autora M. Otčenáša. Tento sa už niekoľko rokov systematicky venuje slovenskej historiografii a vyšlo mu aj niekoľko zaujímavých publikácií (Čítanka k dejinám slovenskej historiografie do roku 1918 /vysokoškolské skriptá, 1991/, Slovenská historiografia v rokoch 1848 - 1918 /1993/, Slovenská historiografia v rokoch 1918 - 1945 /Prehľadný náčrt, 1994/). Kniha hutným spôsobom zoznamuje so životom F. V. Sasinka, ako kňaza, spisovateľa, básnika, redaktora, pedagóga, tajomníka Matice slovenskej a historika a jeho dielom. A čím môže byť F. V. Sasinek príťažlivým pre nás?

"... Úsilie, v ktorom sa snažil František Vítězoslav Sasínek sprístupniť dejiny Slovenska v uhorskom štáte, dosiahol najvýraznejšie, najtrvalejšie výsledky v jeho edíciách listov, listín a iných dokumentov viažúcich sa na túto dobu. Už v Letopise Matice slovenskej Sasínek v príspevku Denník vyjednávania mieru medzi Ferdinandom II., cisárom a kráľom uhorským a Gabrielom Bethlenom 1623 v Banskej Bystrici citoval viacero latinských, nemeckých a maďarských listov. Neskôr publikoval latinské i slovenské listy, uverejňoval archívny materiál zo zbierok Matice slovenskej, listy zo Sv. Jura, listiny z Prilevidze i z Turčianskeho Sv. Martina. Všímal si i listiny zemianskych rodov. A takto sa Sasínek, popri iných historíkoch matičného obdobia, uviedol i ako zbehlý editor pramenného materiálu. Tieto svoje zámery intenzívne uskutočňoval i v Slovenskom letopise, kde sa objavujú slovenské listiny vzťahujúce sa na Oravu, listiny Justhovcov, sú tu slovenské listiny s náboženskou problematikou, Ľubietovské listiny. Zaujímavú skupinu tvoria listy žien a množstvo dokumentov zo slovenských miest a mestečiek..." Informácie o knihe získate u autora na FF UPJŠ - katedra dejín a archívnictva, VŠA, ul. 17. nov. 1, 080 01 Prešov.

Z.K.

SERVIS

- Oprava: Vo FA 1/1996 na s. 13 v príspevku "Prvá žiadosť o povolenie štúdia v archíve" sme neuviedli autora Jozefa Šimončíča.

- ŠOKA Bardejov má zmenené telefónne čísla:

0935/ 725 673 - riaditeľ

0935/ 725 755 - ústredňa

- Redakčná rada FA prosí prispievateľov, pokiaľ je to možné, aby príspevky posielali na disketách v programe T 602

JUBILANTI

Len dobré, len dobré. Čas plané zahrúdi.
A prísny výberom prejsť musia znova, zas,
keď ruka zúfalá prehŕňať sa v nich musí
po rokoch, po rokoch...

Veľa tvorivých síl, zdravia a životného optimizmu prajeme v mene SSA: PhDr. Marte Melníkovej (SNA), Jozefovi Schwartzovi (ŠOBA Banská Bystrica) a Paulíne Valkovej (ŠOKA Martin).

OSOBNOSTI

JOZEF ALAGVIČ - NOTÁR A ARCHIVÁR MESTA MODRY

Veľké slobodné kráľovské mestá mali systematizovanú aj osobitnú funkciu archivára. V menších mestách archivárom býval zväčša notár. Tak aj v Modre, ktorá sa stala slobodným kráľovským mestom v roku 1607.

Mestečko Modra malo iste malý archív už v roku 1361, keď sa stalo mestom kráľovnej - civitas reginalis.

Archív rástol, ale v 18. storočí v poriadku nebol. V roku 1776 ležali písomnosti v ladulách bez ladu a skladu. V tom roku Miestodržiteľská rada vyzvala

modranský magistrát, aby notári registrovali písomnosti presne a každoročne.

17. júla 1778 Uhorská komora poslala mestu inštrukciu, ako usporiadať a zinventarizovať "disordinata acta civitatis". Magistrát nariadil vykonať túto úlohu hlavnému mestskému notárovi, Jozefovi Alagovičovi, pochádzajúcemu zo zámožnej modranskej vinohradníckej rodiny.

Alagovič zložil "prísahu registrátora a archivára". V rokoch 1778 - 1785 roztriedil a usporiadal archív a vyhotovil niekoľko elenchov, ktoré sú výrečným svedectvom

jeho erudície a odkazom pre ďalšie generácie archivárov.

Až dosiaľ z jeho registrátorskej práce zostali:

1. Elenchus privilegiorum ac aliorum literalium documentorum iura civitatis hujusce liberae ac regiae Modrensis in se complexus, elaboratus anno 1783, numero primo. Do elenchu zahrnul 41 privilégii, ktoré zachytáva obšírnymi registami.

2. Index decretorum Regiae excelsae Cancellariae z rokov 1591 - 1785. Jo to vlastne elench - inventár kráľovských dekrétov na 87 fóliách.

3. Index mandatorum Excelsae Camerae z rokov 1593 - 1785. Je to taktiež elench mandátov Uhorskej komory na 77 fóliách.

4. Regestrum intimatorum ab anno 1724 usque 1782. Tento elench na 321 fóliách je Alagovičovým hlavným dielom. Ešte aj dnes je tento zväzok intimátov Miestodržiteľskej rady Uhorska maximálne využiteľný pri bádani vo fonde Magistrátu mesta Modry.

Máme sice spracovaný niekoľko zväzkový inventár tohoto magistrátu, ale dekréty a intimáty sú v ňom zachytené iba inventárnymi číslami a rokom. K ich obsahu treba siahnuť za Alagovičovými elenchami.

Mala Modra aj neskôr registrátorov i archivárov, ale Jozef Alagovič je a zostane i pre dnešných a budúcich archivárov vzorom.

Ján Milan Dubovský

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrtef, J. Hanus, Z. Kollárová

Toto číslo pripravili: ŠOKA Bratislava - vidiek so sídlom v Modre

Technická úprava: Z. Kollárová

Distribúcia : ŠOKA Bratislava vidiek so sídlom v Modre

Náklad 260 ks